Educația pentru carieră, conținut al educației de-a lungul vieții

Otilia **DANDARA**
dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Rezumat: *Educația pentru carieră este un conținut educațional reconceptualizat de-a lungul timpului. La început, a fost orientarea profesională, în care erau implicați adulții; ulterior, adolescenții au realizat orientarea școlară și profesională; la moment, în educația pentru carieră, care se derulează pe parcursul întregii vieți, sunt implicate toate persoanele, indiferent de gen, vârstă și calificare. Reconceptualizarea acestui conținut este influențată de schimbarea permanentă a relației dintre individ și mediul său de viață. Evoluția rapidă a tehnologiilor, digitalizarea vieții personale și a activității profesionale impune o perfecționare continuă a competențelor și căutarea permanentă a contextului favorabil autorealizării.*

Cuvinte-cheie: *carieră, conținut educațional, educație pentru carieră, integrare socioprofesională.*

Abstract: *Career education is an educational content that has been reconceptualized over time. Initially, there was professional orientation, which concerned adults alone; later adolescents started receiving school-based professional orientation. At the moment all people, regardless of gender, age, or qualifications, are involved in lifelong career education. The reconceptualization of this content is influenced by the permanent change in the relationship between the individual and his environment. The growing development of technology, the digitization of personal life and professional activity require a continuous improvement of skills and continuous search for a favorable context for self-development.*

Keywords: *career, educational content, career education, professional integration.*

INTRODUCERE

Începutul secolul al XXI-lea se caracterizează printr-un ritm alert al schimbărilor în diverse domenii. Evoluția noilor tehnologii determină modificarea substanțială a condițiilor de integrare a persoanei în mediul său de viață. Creșterea implicării educației generează și creșterea responsabilității acestui fenomen față de societate, care atribuie dificultățile de integrare socioprofesională lacunelor în cultura generală și profesională. Încă în anii ’70, comisia UNESCO constata pe acest fundal o criză mondială a educației, a cărei esență se exprima prin nemulțumirea societății față de calitatea educației. Remediul cel mai sigur de a redresa educația devine doar educația. G.Văideanu susține: „Educația face posibilă și temeinică dezvoltarea tuturor sectoarelor sociale; nu există dezvoltare fără educație, nu se pot lansa acțiuni de dezvoltare economică sau socială înainte de atingerea unor niveluri educative și de formare a competențelor cerute de progresul dorit și urmărit” [9, p. 19]. Din momentul respectiv, remedierile în educație au fost multiple, una dintre acestea fiind reforma domeniului, la nivel de sistem și proces, care devine continuă și presupune intervenții substanțiale sub toate aspectele.

O altă soluție constă în elaborarea de politici privind consolidarea caracterului continuu al educației. O expresie a educației continue este *educația pe parcursul/de-a lungul întregii vieți* (*lifelong learning*). Apărută ca un slogan în 1995, este utilizată tot mai insistent de comunitatea europeană. L . Colin și J.-L. Le Grand definesc conceptul ca „activități de învățare întreprinse în toate momentele vieții, cu scopul de a ameliora cunoștințele, calificările și competențele dintr-o perspectivă personală: civică, socială sau la locul de muncă” [1, p. 1]. *Învățarea pe tot parcursul vieții* presupune formarea unei culturi globale a învățării, prin valorificarea tuturor formelor de învățare. Și totul poate fi apreciat drept o ocazie de a învăța

într-o societate percepută ca fiind educativă, instructivă, cognitivă. Conceptul respectiv a lichidat cadrul temporal şi spaţial al educaţiei şi a dat o nouă esenţă termenilor de *formare* şi *educaţie*. Se consolidează o nouă paradigmă, în care schimbările sunt considerabile: multiple medii de cunoaştere şi învăţare, practici sociale percepute şi apreciate ca spaţii de instruire şi valorizare a experienţei; accent pe dezvoltarea personală şi culturală în baza resurselor culturale, a mobilităţii; punerea în valoare a educaţiei informale şi nonformale. „Aceste metamorfoze se datorează intensităţii schimbărilor ce se accentuează mai cu seamă în ultimele decenii. Postmodernitatea îşi pune amprenta pe sistemul educaţional: teorie şi practică ca un răspuns, dar, totodată, şi ca o premisă a diversităţii" [2, p. 27].

După 2010, tot mai des este utilizată sintagma *lifewide learning*, definită ca "înglobarea/cuprinderea tuturor aspectelor vieţii complete", aceasta atrăgând atenţia "asupra înţelegerii contextelor de învăţare, care pot interveni în toate domeniile şi în orice moment al vieţii noastre" [1, p. 3]. În căutarea unei expresii cât mai adecvate a educației orientate spre încadrarea persoanei în condițiile complexe ale mediului său de viață, comunitatea mondială utilizează, în ultimii ani, expresia *lifedeep learning*, care vine cu intenția de a arăta necesitatea unei educații în profunzime, cu includerea în acest proces a tuturor, în funcție de nevoile educaționale proprii, indiferent de vârstă, calificare, finalități [4, p. 3].

Schimbările produse în esenţa educaţiei au la bază reperele dezvoltării fiinţei umane. Din punct de vedere psihologic, este demonstrată importanţa contextului de viaţă asupra formării comportamentului, ce constituie, în esenţă, rezultatul îmbinării potenţialului individual şi a factorului situaţional. Prin teoria social-cognitivă a lui Bandura se consolidează ideea determinismului reciproc (interinfluenţa factorilor interni şi externi) [8, p. 630].

DE LA ORIENTARE PROFESIONALĂ LA EDUCAȚIE PENTRU CARIERĂ

În condițiile enunțate anterior, unele conținuturi tradiționale ale educației se consolidează, altele sunt reconceptualizate într-o manieră adaptabilă cerințelor societății; apar noi conținuturi, deduse din problematica globală a lumii contemporane. Abordând problema educației pentru carieră, constatăm că este un conținut tradițional, lansat mai bine de un secol, dar care cu timpul și-a schimbat atât concepția, cât și denumirea.

Pornind, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de la *orientarea profesională*, inițiată de către angajator, interesat de asigurarea unui proces de muncă eficient în baza unor brațe de muncă eficiente, aceasta devine, la mijlocul secolului al XX-lea, o preocupare a politicii educaționale la nivel de stat. În *orientarea școlară și profesională* a preadolescenților au investit mai multe țări, rezultatele nelăsându-se așteptate. Astăzi, cele mai prospere sisteme economice au sisteme educaționale bine puse la punct, în contextul cărora pregătirea persoanei pentru integrare socioprofesională funcționează conform unor concepții actualizate continuu. Ideea-cheie a procesului a constat în orientarea persoanei către o profesie care corespunde cel mai bine particularităților sale individuale. Această abordare a fost actuală atâta timp cât schimbările din mediul socioeconomic aveau o periodicitate relativ stabilă. Îmbrățișarea profesiei potrivite aducea după sine o stabilitate a vieții profesionale, permițându-i individului să se autorealizeze și să ofere plusvaloare mediului său de viață prin muncă social utilă. Orientarea spre o profesie a funcționat până la sfârșitul anilor '70, când evoluția tehnologiilor moderne ia avânt. Tehnologizarea procesului de producție și a vieții private, care trece pe neobservate în digitalizare, plasează umanitatea în fața unei societăți radical modificate, pe care mulți nu o înțeleg și în care nu se pot integra. Viteza accelerată a schimbărilor generează o instabilitate a pieței muncii. Pentru a te angaja în câmpul muncii sau a te menține și a evolua într-un domeniu, pregătirea într-o anumită profesie nu este suficientă. Astfel, orientarea spre o profesie (*orientarea profesională*) își pierde funcționalitatea. Tot mai convingător, prin educație, este promovată ideea că omul trebuie să fie pregătit pentru schimbare, să fie deschis acestui fenomen și să-i facă față. În aceste condiții, a fost nevoie de o reconceptualizare a conținutului educațional: perspectiva îmbrățișării *profesiei* este substituită cu perspectiva realizării *unei cariere*, definită ca o succesiune de profesii și ocupații profesionale prin care persoana își valorifică potențialul spre binele societății. Drept rezultat, are loc autorealizarea persoanei și recunoașterea ei socială. D. Super accentuează că „modelul carierei este necesar în ghidarea evolutivă în carieră, este cel în care individul se consideră ca parcurgând una dintre căile posibile ale sistemului educațional, pătrunzând în și prin lumea muncii. Punctul său de plecare este statutul socioeconomic al părintelui; el însă urcă o anumită porțiune a sistemului de învățământ la o viteză determinată, în mare parte, de caracteristicile psihologice și sociale proprii" [apud 3]. Schimbarea de model, de la profesie la carieră, generează schimbări de concepție, sistem și proces.

Conform concepției puse în aplicare la nivel mondial, *orientarea școlară și profesională* se transformă într-un proces de ghidare/orientare în carieră. În contextul noilor condiții de relaționare a persoanei cu mediul său de viață, necesitatea implicării insistente și active în propria sa devenire plasează pe prim plan *proiectarea carierei,* proces prin care fiecare individ își gândește un traseu de viață personală și profesională. Deci, începând cu anii '80, acest conținut educațional se realizează prin două procese complementare: unul de implicare plenară a persoanei, prin *proiectarea carierei,* și altul realizat de factorul educațional, *ghidarea în carieră*.

Schimbarea denumirii conținutului educațional, ca

rezultat al schimbării esenței, este remarcată și de M. Jigău: „Realitatea practică a activității recente și celei viitoare în acest domeniu justifică din ce în ce mai temeinic să o numim *consilierea carierei* și mai puțin *orientarea școlară și profesională* [6, p. 9]. E. Herr identifică și baza teoretică a reconceptualizării, susținând că teoria evoluției constituie reperul conceptual al ghidării în carieră, sintetizând cauzele și argumentele trecerii de la psihologia ocupațiilor/vocațională/profesională la cea a carierei și, respectiv, la un schimb de accent în proces: de la orientarea profesională la ghidarea în carieră. În acest sens, sunt formulate următoarele idei: scopurile, deciziile, acțiunile și finalitățile au rezultate dacă previziunile proceselor și evenimentelor generează noi procese și evenimente; scopurile, atitudinile, deciziile sunt determinate de mediul social, valorile familiale, expectanțele sociale, contextul economic, aprecierea de sine, oportunitățile de descoperire și dezvoltare a intereselor, accesul la oportunitățile educaționale și profesionale; persoana învață să își sume noi responsabilități și să întâmpine noi obstacole/oportunități, își revizuiește valorile și deciziile, își ajustează stilul de viață la scopul final [5, p. 264].

Amplitudinea și complexitatea finalităților educaționale orientate spre pregătirea persoanei către integrare socioprofesională, realizarea procesului de ghidare în carieră prin susținerea continuă în proiectarea propriei cariere, relaționarea cu diverși factori de influență (familia, comunitatea etc.) conturează necesitatea utilizării unui concept mai cuprinzător pentru acest conținut educațional. În literatura de specialitate identificăm argumente pentru utilizarea sintagmei *educație pentru carieră,* care reprezintă o intervenție educațională de dezvoltare, în avans, a deprinderilor și abilităților necesare tinerilor pentru dezvoltarea și managementul propriei cariere [7, p. 9]. M. Jigău propune o accepție destul de largă a conceptului dat: „Educația pentru carieră include adesea și subiecte care nu sunt direct legate de exercitarea unei profesii, precum viața de familie, petrecerea timpului liber, creșterea și educația copiilor, economie familială, chestiuni legate de valori și calitatea vieții, modul de a face față situațiilor dramatice din viață: deces, divorț, cataclisme naturale, șomaj etc." [6, p. 12]. După părerea noastră, această accepție este exagerat de largă și cuprinde un context formativ care depășește limitele preocupărilor conținutului educațional respectiv. Există totuși o explicație a intențiilor autorului. Impactul educației pentru carieră este considerabil pentru viața omului contemporan, deoarece succesul carierei determină succesul integrării sociale și profesionale, care are repercusiuni directe asupra vieții personale, incluzând aspecte ale dezvoltării personalității și a bunăstării membrilor familiei. Reconceptualizarea substanțială a acestui conținut educațional conturează niște particularități specifice, articulate cu trăsăturile și caracteristicile procesului educațional în ansamblu: 1) Caracterul continuu al educației determină caracterul continuu al proiectării și ghidării în carieră, ca procese esențiale ale educației pentru carieră. Nu putem vorbi despre o perioadă distinctă a educației pentru carieră. Percepția precum că ghidarea în carieră se realizează doar în anii terminali de școală este depășită. Aceasta începe la o vârstă timpurie și se înfăptuiește pe parcursul întregii vieți, fiecare perioadă având particularitățile sale specifice, determinate de particularitățile relaționării persoanei cu mediul său de viață. 2) Educația pentru carieră se subordonează paradigmei care stă la baza realizării diverselor dimensiuni ale procesului educațional. În contextul axării procesului educațional pe persoană, care devine subiect activ al propriei deveniri, și ghidarea în carieră se referă la susținerea persoanei în proiectarea propriei cariere. 3) Este caracteristică și diversitatea modalităților de realizare, prin valorificarea tuturor formelor educației: formală, nonformală, informală. Din această perspectivă, ghidarea în carieră are loc în instituțiile de învățământ, în cadrul curricular, prin: implicațiile formative ale disciplinelor de studii; activități de consiliere în carieră, extracurriculare și extrașcolare. Substanțială rămâne a fi implicarea informală, prin intermediul familiei, mass-mediei, comunității/societății.

Ținând cont de locul și rolul educației pentru carieră (conținut al procesului educațional) în realizarea finalității majore a educației – integrarea socioprofesională de succes, deducem rolul și importanța funcționării unor legități și principii. În primul rând, ne referim la *corespunderea educației cu cerințele și conotațiile sociale*: 1) Orice societate conturează contextul educațional reieșind din viziunea prospectivă asupra dezvoltării sale, legitate ce generează dimensiunile politicii educaționale, exprimată prin parametrii sistemului și dimensiunile concepției de realizare a procesului. În lipsa unei concepții, apar neclarități în structura sistemului și acțiunile educative. Astfel, *în Republica Moldova, educația pentru carieră trebuie să corespundă nevoilor de integrare socioprofesională a membrilor societății în contextul autohton.* 2) Sistemul educațional este cadrul structural ce creează condiții de realizare a concepției procesului educațional, reieșind din finalitățile stabilite, determinate de: necesitatea formării de noi membri ai societății și a modelării continue a comportamentului adulților conform evoluției sociale și necesitatea însușirii rolurilor ocupaționale, ceea ce permite perpetuarea socioeconomică a societății. Astfel*, sistemul de educație pentru carieră trebuie să fie bine structurat, un rol deosebit avându-l centrele de ghidare în carieră.* 3) Procesul educațional își conturează dimensiunile din finalitățile stabilite, ce exprimă necesitățile evoluției sociale. Pentru a realiza ghidarea în carieră din perspectiva unei educații pentru carieră, procesul reclamă atingerea câtorva finalități-cadru: I) Cunoașterea potențialului persoanei, care o ajută să răspundă la întrebările: Cine sunt? Ce doresc

să fac? Ce pot face?. Activitățile pe această dimensiune stabilesc compatibilitatea dintre potențialul individual și profesia/domeniul de activitate. II) Informarea persoanei despre diversitatea activității profesionale, specificul muncii în diferite sfere, posibilitățile de instruire/formare profesională. Activitățile pe această dimensiune îi permit persoanei să fie informată și să aibă o imagine clară asupra situației în raport cu piața muncii și oportunitățile educaționale. III) Marketingul vocațional, care îi permite persoanei să acționeze într-o lume a consumului și a subordonării activității profesionale unor legități economice, determinate de relația cerere-ofertă. IV) Formarea sistemului de atitudini, valori și competențe, care să faciliteze luarea unor decizii corecte privind formarea profesională și integrarea în context socioprofesional.

Educația pentru carieră cere o abordare sistemică, care să-i permită să răspundă la următoarele întrebări: Care sunt elementele constitutive ale sistemului? Cine, când și cum va realiza ghidarea în carieră? Care va fi produsul final? Care sunt mijloacele disponibile? Care sunt dificultăţile cunoscute sau previzibile? Cum putem transforma contradicţiile în mijloace? Care sunt posibilele strategii? Cum vom ști dacă scopurile sunt atinse? Cum putem redirija acţiunea în caz de nereuşită?

CONCLUZII

Succesul oricărui conținut educațional, dar, mai cu seamă, al *educației pentru carieră,* depinde de o abordare sistemică și o implicare sistematică, avantajele fiind multiple: conștientizarea necesității acesteia de către grupurile-țintă; posibilitatea realizării conceptuale și prevenirea implicațiilor fragmentare; atingerea finalităților; sensibilizarea procesului la comanda socială și contextul socioeconomic; asigurarea modernizării elementelor constitutive; evitarea/diminuarea eșecului.

Educația pentru carieră oferă șansa de integrare socială și profesională, cu condiția ca acest conținut să fie ajustat la realitatea socioeconomică și culturală. Neglijarea acestui tip de educație are ca efect incertitudinea persoanei privind parcursul său profesional, alegerea întâmplătoare a traseului de formare profesională, atitudinea distorsionată față de muncă și beneficiile ei.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Colin L., Le Grand J.-L. L'éducation tout au long de la vie. Paris: Ed. Economica, 2008.
2. Dandara O. Abordarea postparadigmatică în învățământul superior, consecință a necesității interferențelor conceptuale. În: Studii și cercetări științifice. Bacău: Universitatea din Bacău, nr. 10, 2006.
3. Dandara O. Ghidarea și proiectarea carierei în contextul educației permanente. Chișinău: CEP USM, 2012.
4. Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action. UNESCO, 2015.
5. Herr E. L. Vocational Guidance and Human Development. Boston: HMC, 1971.
6. Jigău M. Consilierea carierei. București: Sigma, 2001.
7. Lemeni G. et al. Consiliere și orientare. Ghid de educație pentru carieră. Activități pentru clasele I-IV. Cluj-Napoca: ASCR, 2005.
8. Smith E. E. et al. Introducere în psihologie. București: Ed. Tehnică, 2005.
9. Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. București: Ed. Politică, 1988.

PROIECTE CEPD

20 ANI Pro Didactica CENTRU EDUCAȚIONAL

Consolidarea sistemului de educaţie profesională tehnică în Moldova/CONSEPT, componenta *Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. Gândire critică pentru formarea competenţelor profesionale*

Perioada de implementare: 2015-2018
Finanţatori: Fundaţia *Liechtenstein Development Service*; Asociaţia Obştească *Educaţie pentru Dezvoltare*; Fundaţia *Medicor*
Scopul programului: Consolidarea competenţelor profesionale ale cadrelor didactice şi asigurarea unui proces de predare-învăţare calitativ, axat pe dezvoltarea gândirii critice şi pe formarea competenţelor profesionale ale elevilor

Rezultate: Peste 120 de profesori de discipline de specialitate din peste 20 de instituţii din învăţământul profesional tehnic instruiți; participanţii la program au rolul de persoane-resursă în instituţii, abilitate să organizeze activităţi de formare continuă pentru colegi şi să ofere consultanţă în vederea implementării metodologiei de dezvoltare a gândirii critice şi a formării competenţelor profesionale; un auxiliar didactic elaborat (*Formarea competenţelor profesionale prin dezvoltarea gândirii critice*) etc.